

Mes emprim cudesch da pleds

Scuvrir a moda ludica 1000 pleds da la vita da mintgadi

■ **Tar «Mes emprim cudesch da pleds» sa tracti d'in cudesch d'uffants cun illustraziuns e cun ils pleds dasperas en rumantsch grischun, sursilvan, surmiran e ladin.** Quel cuntegna 60 paginas illustradas cun il stgazi da pleds fundamental dals divers secturs da la vita da l'uffant. Il cudesch preschenta ils pleds cun purtrets en ina furma fitg ludica. Ils uffants pon empender pleds, cumbinar, repeter, construir e giugar. Tar il cudesch exista er in document «Ideas per l'instrucziun creativa» cun diesch propostas per projects didacticis.

La versiun originala englaisa è cumparida l'onn 1991 tar la chasa editura Dorling Kindersley a Londra. Text: Angela Wilkes; fotografias: Dave King e Tim Ridley; illustraziuns: Pat Thorne. La versiun rumantscha ha l'Uniu Rumantsch Grischun realisà il 1992 e restampà l'onn 2000. Igl è quai stà l'emprim tom da la collavuraziun cun Dorling Kindersley, da la quala duvevan ressortir fin il 2003 en tut set cudeschs illustrads en versiun rumantscha.

Text da la cuverta

Cuntegna circa 1000 pleds da la vita da mintgadi per uffants da trais fin otg onns. Cun bellas fotografias en color e bleras il-

lustraziuns per uffants. Ordina tenor tema sin paginas dublas. Gida ad empender a leger ed a scriber. Adattà

a la moda e maniera co ch'in uffant emprennda la lingua. Prepara l'uffant per la scola.

Cuntegn

Tut sur da mai; Mia vestgadira; A chasa, Chaussas en chasa; En cuschina; Vivondas e bavrondas; En il boggn; En iert; En il lavuratori; Per via; En il parc; En il supermarket; Autos; Chaussas che sa movan; En champagna; En il guaud; Sin il bain puril; Animals da chasa; En il zoo; Giugarets; A scola; A la riva; Temp, aura e stagiuns; Sport; Pleds d'acziun; Gieus; Or dal cudesch da paraulas; Colurs, furmas e cifras; Sura, sut, davos, davant; Cuntraris.

Dus pleds per ils geniturs

Pleds en per uffants qua per far termagls: repeter, volver, cumbinar, metter ensemen e prender dapart. L'uffant gioga cun pleds ed emprennda giugond.

«Mes emprim cudesch da pleds» è in cudesch per giugar ensemen cun l'uffant, damai in giugaret tut spezial. Bellas illustraziuns e bleras fotografias en color rindan mintga pagina ina scuverta unica e divertiva. Cun l'agid dal creschi emprennda uschia l'uffant pitschen a numnar tut quai ch'el vesa enturn el, entant che l'uffant pli grond po far qua sias emprimas emprovas da leger.

Ils pleds en scrits en rumantsch grischun ed en trais idioms (sursilvan, surmiran, ladin). Ch'il rumantsch ha ina gronda varietad da pleds sa mintgin: blers pleds che sa sumeglian, ma er pleds ch'èn fitg differents. Cun quest cudesch avais vus l'ocasiun unica da chattar quels pleds ch'ins dovra il pli savens tuts ensemen en trais idioms (mintgin en in'otra scrittira) ed anc cun il rumantsch grischun en letras grondas survert.

Ils geniturs u las persunas che s'occupan ensemen cun ils uffants cun quest cudesch pon vesair, quant organicamain ch'il rumantsch grischun stat sper ils idioms e crescha or da quels. Ina part dals pleds è en tut ils idioms tuttina sco en rumantsch grischun. In'otra gronda part dals pleds sa distingua d'in idiom a l'auter e dal rumantsch grischun be tras ina u paucas letras. Sulettamain fitg pauc pleds en complettamain differents d'in idiom a l'auter ed en rumantsch grischun. Pelvaira, in cudesch d'engivineras rumantschas! Per uffants pli gronds er ina buna moda d'inscuntrar ils idioms ch'els audan gia al radio ed a la televisiun, e pli tard er da conscolaras e collegas.

Ideas per l'instrucziun creativa

Il cudesch «Mes emprim cudesch da pleds» sa lascha er integrar bain en scolina e sin il stgalim bass (surtut 1. e 2. classa) per elavurar singuls temas dal mintgadi. Qua intginas propostas per projects a basa dal cudesch:

Gieu da detectiv

L'uffant survegn dusesch maletgs da differents temas (copias) senza nums or dal cudesch. Tgi chatta l'emprim tut quels en il cudesch cun nudar la pagina e/u ils nums dal objects?

Lavur da partenari: In uffant malegia sez diesch differents objects or dal cudesch ed als dat a ses conscolar per tschertgar latiers la pagina resp. il num. L'uffant survegn mintgamai trais objects cun nums d'in tema specific. El sto chattar il term general da questas chaussas (p.ex.: frajas, schambun, turta = vivondas e bavrondas).

Lavur en gruppa: Trais uffants furman ina gruppa. Mintga gruppa sto ademplir trais pensums. La scolasta dictescha a l'emprim uffant tschintg pleds da differents temas. Quel prelegia ils nums al segund uffant. Quel tschertga ils maletgs, nota il numer da la pagina ed il terz uffant sto malegiar ils objects. Tge gruppa cuntanscha il meglier resultat puncto spertadad e correctadad?

Referat, gasettina, cudesch personal

Mintga uffant tschertga en il cudesch ses tema preferì, per exempel «En il parc», «Sport», «Animals da chasa» etc. Cun ina copia (en color) fa el ina collascha e scriva tar mintga maletg ina pitschna frasa: «Mes giat ha num Biscot», «Jau vules gugent in papagagl» etc. Evtl.

Cuverta da la publicaziun.

FOTOS MAD

tschertga el anc dapli infurmaziuns en auters cudeschs. Quai preschenta el als auters uffants en furma da referat, gasettina, cudesch personal. Evtl. laschar engivinar ils uffants l'emprim tge ch'è da tgi. Quant bain enconuschan els in l'auter?

Tadlar e leger

La scolasta pachetescha il stgazi da pleds d'in tema specific en ina pitschna istorgia. Ils uffants avran il cudesch sin la pagina correspondent, audan il text, taillan ils pleds e mussan cun il det ils pleds uids (evtl. tatgar ils objects copiads sin cartinas, uschia ch'ills uffants pon sa concentrar meglier).

Ils uffants prelegian in a l'auter l'istorgia, laschan or in pled ed il conscolar sto tschertgar il pled correspondent e dir el. In'istorgia tar il tema «A scola» pudess per exempel tunar uschia: «Marianna ha zambregiar. Ella prenda la ... per tagliar il palpiri colorà. Quest palpiri targa ella sin in fegl dal ... Igl è il fegl dal mais da matg.»

Gieus

Ils uffants survegnan schablonas per malegiar e scriber memoris (maletg e maletg, maletg e pled), dominos (maletg e maletg, maletg e pled) e quartets (mintgamai quatter cartas tutgan tar in term general: velo, taxi, helicopter, racheta = chaussas che sa movan).

Scriber pleds

Ils uffants emprennda a scriber ils pleds d'in tema specific: en furma da dictat animà e dictat sfruschà, text da largias ed engivans da tuttas sorts.

Verbs

Far pantomima dal gest e laschar engivinar ils uffants. Conjugiar ils verbs cun far il moviment vitiers e mussar las persunas. Conjugiar ils verbs cun in dat (in egl è l'emprima persuna = jau, dus egl = ti etc.). Far il gieu da Kim: Ils uffants pon contemplar in mument in dumber da cartinas cun si ils maletgs; alura prender davent ina e laschar dir ils uffants tge verb che manca.

Adjectivs

«Jau ves insatge che ti na vesas betg; igl è grond, grisch, grev e viva en l'Africa? (Lelefant).» «Tschertga il cuntrari da trist, da grond, da plaun etc.» Memori, Peder nair etc. «Malegia ina dunna gronda, satiglia, cun ina rassa cotschna, ina blusa strivlada blau ed aly, cun chavels lungs ed ina fatscha cuntenta.»

Preposiziuns

Dictar als uffants las posiziuns: «Giai sut il pult, sin la sutga, cun il maun sanester en giaglioffa, sin il chau» etc. Mussar illustraziuns e laschar dir vitiers la preposiziun.

Chanzuns e versets

Dar u far chanzuns e versets che sa cunfan cun il tema tractà (cifras, colurs, stagiuns, animals, scola etc.). Ils uffants pon empruvar da far rimas, per exempel: «Il chaun vul mangiar il paun.» «La giraffa è sper la stgaffa.»

La realisaziun

Tranter il 1992 ed il 2003 ha l'Uniu Rumantsch Grischun – per part en collavuraziun cun auters partenaris (Lia Ru-

mantscha, Societad Retorumantscha) – edì set cudeschs da la chasa editura Dorling Kindersley. La collavuraziun cun questa gronda chasa editura cun sedia a Londra è in bun exempel per las schanzas ch'il svilup tecnologic dals ultims decennis porscha gist er a linguas minoritaras. En ina contribuziun da l'Agentura da novitads rumantscha (anr), fatga l'onn 2000, rapportan ils responsabels davart ils singuls pass d'elavuraziun d'ina nova publicaziun:

La chasa editura Dorling Kindersley trametta in disc compact cun si il cudesch cumplet cun maletgs, fotografias, tabellas, skizzas e texts. Cun agid d'in program che sa leger las datas da basa sa laschan alura avrir las singulas paginas e remplazzar il text englais (u tudestg) cun la versiun rumantscha. Il spazi che stat a disposiziun, la grondezza da la scrittira, ses format e la struttura – tut quai è gia definì da la versiun originala e po vegnir surpiglià. Ins vesa uschia directamain sch'il text rumantsch ha plaz u sch'el è memia lung; er sbagls pon ins curreger immediat.

Suenter avair terminà tut las translaziuns e correcturas han ins laschà far la Südostschweiz Print in film dals texts rumantschs e returnà quels a Londra; e davent da là en las clischas vegnidas furnidas ad ina da las stamparias cun las qualas la chasa editura collavura. Cundiziun da basa da vart da Dorling Kindersley, a la quala er la realisaziun da la versiun rumantscha è stada liada: edir in dumber d'almain 2000 exemplars da mintga tom.

Damai che Dorling Kindersley è ina da las grondas chasas edituras insumma, cun ina rait da collavuratur e da firmas associadas en tut il mund, ha er la realisaziun da la pitschna ediziun rumantscha cuntanschi dimensiuns globalas: Entant che las duas emprimas produziuns («Mes emprim cudesch da pleds» ed «Atlas dals animals») eran anc vegnidas stampadas en l'Italia, èn ils singuls toms da la collezziun «Egls averts» vegnids realisads a Singapur resp. Hongkong tras l'interpresa da stampa giapunaisa Toppan.

Englais sco lingua preferida

Singuls toms da la chasa editura Dorling Kindersley han ins traslatà directamain da l'englais en rumantsch. En la contribuziun menziunada, realisada da l'anr durant la fasa d'elavuraziun dal tom «Futur» or da la retscha «Egls averts», hai num en quest connex:

Er sch'ins pudess prender la versiun da basa tudestga, taliana u franzosa, preferescha Felix Giger – ina da las persunas responsablas per l'ediziun rumantscha – la versiun englaisa. «L'englais ha per mai divers gronds avantatgs. L'in è che l'englais ha sin il champ tecnic bleras expressiuns latinias. E quellas en natiralmain pli daspera al rumantsch. In auter avantatg è che cun traslatar da l'englais vegn jau da gutgir las structures tudestgas ed arriv uschia ad in rumantsch cun structures propi rumantschas. Ed in auter punct è quel da l'enclitga. Avant che jau pos traslatar in sulet pled englais, al stoss jau avair chapi. Quai dovra segir in zic dapli temp, ma i vala la paina. L'englais – perquai ch'el è savens pli lontan dal rumantsch ch'il talian u franzos – ma sforza da far ponderaziuns pli grondas. Il tudestg fa in dretg fim stilistic enturn sui, il franzos dal rest er. L'englais perscunter betg. El è pli concis e quai è d'avantatg per traslatar.»

Sguard a l'intern.

Cudeschs da la chasa editura Dorling Kindersley cumparids en rumantsch

1992: Angela Wilkes: Mes emprim cudesch da pleds. (Reediziun 2000).
 1995: Barbara Taylor: Atlas dals animals.
 1999: Steve Parker: Mammals. (Egls averts 1).
 2000: Michael Tambini: Futur. (Egls averts 2).
 Barry Clarke: Amfibis. (Egls averts 3).
 2001: David Burnie: Utschels. (Egls averts 4).
 2003: David Burnie: Flurs. (Egls averts 5).

La presentaziun:
 Angela Wilkes: Mes emprim cudesch da pleds. Cuir 1992.

Dapli infurmaziuns:
 chattà.ch/?id=1338&hiid=354
 www.chattà.ch